

Het Armeense volksepos *David van Sassoen* werd na eeuwenlange mondelinge overlevering pas in 1873 op schrift gesteld. Het vertelt de geschiedenis van de stamvaders van het

Armeense volk en volgt de stamboom het geslacht van Sassoen, waarvan de tak van David de belangrijkste is.

In de verhalen verschijnt een wereld van beeldschone, eigenzinnige vrouwen en reusachtige, ijzersterke mannen. Onverschrokken treden ze hun vijandige omgeving tegemoet en behalen verbluffende overwinningen. Hun onbevangenheid

en rechtlijnige eergevoel roepen de sfeer van een sprookje op, waarin door de levendige, onopgesmukte verteltrant nog steeds de stem van de verhalenverteller doorklinkt.

Deze uitgave bevat de eerste Nederlandse vertaling uit het Armeens en is gebaseerd op de tekst van Nairi Zarjan (1900-1969), geboren als Hayastan Eghiazarjan. Na de dood van zijn hele familie tijdens de Turkse genocide bracht hij zijn jeugd door in weeshuizen. Hij werd na zijn studie in Leningrad secretaris van de Schrijversvereniging van Armenië en publiceerde poëzie, toneelstukken en romans.

**Nairi
Zarjan**

DAVID VAN SASSOEN

Nairi Zarjan

DAVID VAN SASSOEN

met tekeningen van Peter van Hugten

VOLTAIRE

Nairi Zarjan

DAVID VAN SASSOEN

EEN ARMEENS VOLKSEPOS

vertaald door Anna Maria Martirosjan-Mattaar

met tekeningen van Peter van Hugten

VOLTAIRE

wandelen en huilen. Zij en haar tante hadden erge dorst gekregen. De zee was zout, daar was geen drinkwater. Tsovinar zei: 'God, ik smeeek u, maak hier een bron en geef mij verlichting en een uitweg.'

Op Gods bevel week de zee terug en daar werd een grote rots zichtbaar. Uit die rots welde een heldere bron op. Tsovinar vouwde haar handen tot een kommetje, dronk haar handen helemaal leeg, vouwde haar handen weer tot een kommetje, maar ditmaal kon ze haar handen maar tot de helft vullen, want de bron was alweer opgedroogd. Tsovinar dronk haar halfgevulde handen ook leeg en door die twee handenvol water raakte zij zwanger.

Het bleek dat het de bron van de eeuwige jeugd was.

De volgende dag trok de kalief zijn leger terug uit Armenië en ging weer naar zijn eigen land.

Koning Gagik maakte de bruidsschat van zijn dochter klaar; zij vertrokken

en brachten het meisje naar Bagdad. De kalief vierde zeven dagen en zeven nachten zijn bruiloft, bouwde voor het meisje een aparte woonplaats, stuurde er brood en water naartoe en zei: 'Dit was toch wat je wilde? Dan zul je hier ook opgesloten blijven.'

Jonkvrouw Tsovinar deed de deuren achter zich dicht en begon te rouwen.

Na enige tijd zag men dat Tsovinar zwanger was. De kalief wist dat het niet van hem was en zei tegen zijn vizier: 'Wat zullen we doen?'

'Laten we haar doden. Lang leve de kalief!'

De kalief riep de beul erbij en beval: 'Ga met de vizier mee en snij die vrouw de keel door.'

De vizier ging samen met de beul naar het paleis van Tsovinar om haar de keel door te snijden.

Tsovinar zei: 'Kent jullie vorst dan geen wetten, geen rechtspraak? Er staat toch: als je een vrouw die in verwachting is, de keel doorsnijdt, dan dood je in plaats van één meteen twee mensen. Ga en zeg tegen de kalief dat hij geduld heeft tot ik mijn kind baar, laten we zien wat het wordt en dan mogen jullie mijn keel doorsnijden. En als jullie het willen weten,' zei zij, 'ik ben als maagd uit het huis van mijn vader weggegaan en tot op de dag van vandaag ben ik maagd bebleven. Mijn kind is door Gods wil uit water voortgekomen.'

De vizier en de beul gingen voor de divan van de kalief staan.

'Lang leve de koning! Jonkvrouw Tsovinar heeft zus en zo gezegd.'

'Goed,' stemde de kalief in, 'we zullen geduld hebben.'

Toen er negen maanden, negen dagen, negen uren en negen minuten voorbij waren, viel Tsovinar op haar knieën en baarde twee knapen, de een heel en de ander maar half.

Priester Melikseth kwam erbij, doopte de kleintjes boven de tonir, een in de grond uitgegraven broodoven, en noemde de grote Sanasar, de kleine Balthasar.

Het nieuws werd aan de kalief doorgegeven.

'Gefeliciteerd! Lang leve de kalief! Je hebt twee jongens gekregen. Zo veel als andere kinderen per jaar groeien, zo veel groeien deze per uur.'

De kalief kwam kijken, zag de jongens, keek tot hij er scheel van werd, riep toen zijn vizier en zei: 'Ga, neem de beul mee en laat die vrouw de keel doorsnijden.'

Tsovinar antwoordde: 'Kent jullie vorst dan geen wetten, geen regels? Als je een zogende vrouw de keel doorsnijdt, wie moet er dan voor de kleintjes zorgen? Zeg maar tegen de kalief: heb geduld tot mijn kleintjes groot zijn en dood me dan pas. Ik kan hier toch niet vandaan vluchten.'

De vizier ging weg en bracht Tsovinars klacht over aan de kalief.

'Wat raad jij me aan?' vroeg de kalief.

De vizier zei: 'Geef haar tien jaar, tot de kleintjes groot zijn, en dan pas

‘Dat is een wild beest. Men zegt dat hij de koning der dieren is.’
‘Eet hij de mensen uit de verte op, of eet hij je pas op als je dichtbij komt?’
‘Nee, hij eet je pas op als je te dichtbij komt.’
‘Brood en wijn, levende Heer! Morgenochtend vroeg ga ik tegen die leeuw vechten.’

‘Mehèr, ga er niet heen! Hij zal je grijpen en aan stukken scheuren.’
‘Wij zullen wel zien! Ik moet gaan, bij God!’
De volgende ochtend ging iedereen die maar een paard kon berijden, met Mehèr mee om de leeuw aan te vallen.

De leeuw kwam tevoorschijn. Hij zwipte met zijn staart over de grond en kwam aanrennen, gehuld in een wolk van stof en mist.
Tegenover Mehèr en zijn leger bleef hij staan en brulde zo hard dat bergen en dalen ervan schudden.

‘Brood en wijn, levende Heer!’ zei Mehèr. ‘Als iemand van jullie het waagt om die leeuw met zijn sabel of knots aan te vallen, dan zal ik hém doden in plaats van de leeuw. Ik,’ zo zei hij, ‘ben uit een moeder geboren. Deze leeuw is ook uit een moeder geboren. De leeuw heeft geen wapenrusting, dus zal ik ook mijn wapenrusting weggoeien en met de leeuw gaan worstelen.’
Hij gooide zijn wapenrusting af, stroopte zijn mouwen op, riep ‘brood en wijn’ en viel de leeuw aan.
Met één hand greep hij het beest bij de bovenkaak, met de andere hand greep hij hem bij de onderkaak, en zo scheurde hij de leeuw doormidden en wierp hem weg. Een stuk van de leeuw viel aan de ene kant

van de weg neer en het andere stuk aan de overkant van de weg. Het goede nieuws werd aan Goudhaar gebracht.
‘Gefeliciteerd! Jouw Mehèr heeft die verschrikkelijke leeuw gedood.’
Mehèr kreeg van toen af aan de naam Mehèr de Leeuwenverscheurder.

Zij keerden terug naar de burcht van Sassoën.
De Sassoëners waren inmiddels samengedromd voor de deur van Mehèr en zeiden: ‘Mehèr de Leeuwenverscheurder, nu ben jij onze koning. Regeer over Sassoën!’

Goudhaar kuste haar zoon op zijn wang. Toen haalde zij de wapenrusting van Sanasar, gaf die aan Mehèr en zei: ‘Jij bent nu de strijder van Sassoën. Voor wie anders zou ik deze spullen moeten bewaren?’
Mehèr nam de wapenrusting en trok alles aan.

Hij sloeg de Lange Mantel om,
Hij trok de Stalen Schoenen aan,
Hij bond de Zilveren Gordel om,
Hij haalde Veulen Jalali,
Hij zadelde hem met het Paarlemoeren Zadel,
Hij deed hem het Gouden Bit in de mond,
Hij nam Sabel Bliksemschicht in zijn hand,
En het Oorlogskruis
daalde neer op zijn rechterschouder.

Zo kledde Mehèr zich aan, hij steeg te paard en ging een rondreis maken door de bergen van Sassoën om zijn koninkrijk in ogenschouw te nemen. De vijanden trokken zich in paniek terug uit de bergen van Sassoën. Nu had het land van Sassoën weer een heerser en beschermer.

SCHONE

Mehèr, de heerser en beschermer van Sassoën, had geen vrouw.
Op een dag kwamen Oom Toros en alle andere prinses voor de divan van Goudhaar staan en zeiden: ‘Vrouw Goudhaar, de zoon van Sanasar is al groot, we moeten een vrouw voor hem zoeken.’
Goudhaar zei: ‘Ja, ik ben het met jullie eens. Het maakt mij niet uit of ze uit de stad komt of uit een dorp, maar vind een goede vrouw voor mijn Mehèr.’
Zij beraadslaagden: wiens dochter verdiende Mehèr?

David liep naar hen toe en zei: 'Wij zijn nu al vijf, zes dagen onderweg en jullie hebben nog niet eenmaal gevraagd: "David, heb je honger, heb je dorst?" Hoe komt het dat jullie hier, bij deze brug, ineens bedenken dat ik er ook nog ben?'

Zij zeiden: 'David, tot vandaag waren wij op het grondgebied van Misr, maar nu zijn wij in het land van jouw vader aangekomen, bij zijn rivier, en daarom hebben we jou ook geroepen. Kom, David, kom wat eten.'

David zei: 'Vrouwe Ismil heeft ons voor negen dagen eten meegegeven. Jullie hebben steeds zelf gegeten en mij niets gegeven. En vandaag, nu ik in het land van mijn vader bij de rivier van mijn vader ben gekomen, zeggen jullie: "David, kom wat eten." Nu hoef ik jullie eten niet meer.'

De ridders stonden op en liepen weg, maar bij de Batmanbrug bleven zij staan.

David liep op hen toe en vroeg: 'Waarom stoppen jullie hier?'

Zij zeiden: 'David, wij zijn hier gestopt voor jou. Misra Melik heeft ons gezegd: "Help David over de brug, zodat hij niet bang wordt, en zorg dat hij niet in het water valt."'

David zei: 'We zijn van Misr helemaal tot hier gekomen en jullie hebben al die tijd niet eenmaal gezegd: "David is nog klein, misschien is hij wel bang." Wat is er nu gebeurd dat jullie hier zijn gestopt? Loop maar door, steek de brug over! Ik kom wel achter jullie aan.'

De ridders liepen door en zeiden zachtjes tegen elkaar: 'Als nu een van ons voor David uit loopt, kan de ander achter hem aan lopen. En als we dan precies in het midden van de brug komen, doden we David en gooien hem in het water, zodat hij meegesleurd wordt.'

Zij keerden zich naar hem om en zeiden: 'David, een van ons zal voor je lopen en de ander achter je, zodat je niet bang wordt als je over de brug loopt.'

David vond het goed: 'Dat moet dan maar.' Maar in gedachten zei hij: 'Waarom hebben zij tot nu toe steeds met z'n tweeën voor mij uit gelopen, en loopt er nu ineens een voor mij en een achter mij? Zij voeren blijkbaar iets in hun schild.'

Zij liepen tot het midden van de brug. Daar grepen de ridders David bij zijn armen beet, de een van voren, de ander van achteren.

David zei: 'Wat doen jullie nu? Jullie hebben mij toch niet beetgepakt om mij in het water te gooien?'

'Ja, wij moeten je in het water gooien,' zeiden de ridders. 'De koning heeft ons bevolen jou te doden en je in het water te gooien.'

David zei: 'Wat wil Misra Melik toch van mij? Ik heb geen vinger naar zijn

zagen, schrokken zij hevig en zeiden: 'Broeder Ohan, o wee, als David onze lammetjes slaat met die stalen herdersstaf, dan zijn ze direct dood.'

Ohan met de Stem nam David even apart en zei: 'Beste jongen, David, deze mensen zijn allemaal burenen. Pas op dat je hun lammetjes niet slaat met je stalen herdersstaf, want dan zul je ze doden.'

'Kom nu, oom! Zo dom ben ik toch niet?' Hij dreef de lammetjes voor zich uit, klom ermee de berghelling bij Sassoën op en liet ze daar grazen tot het middaguur. De lammeren aten hun buikjes rond. David dreef de lammeren bijeen in een grot; toen ging hij zelf in de schaduw van een groot rotsblok liggen en viel in slaap.

De tijd ging verder en verder. David werd eindelijk weer wakker, stond op en zag dat de grot leeg was. Hij keek de ene kant op, geen lam te zien, hij keek de andere kant op, geen geitje te zien; ze waren allemaal spoorloos verdwenen.

David klom op een rotsblok en brulde: 'Hé daar, bergen, bergen van Sassoën! Waar zijn mijn lammetjes, waar zijn mijn geitjes?'

Door het gebrul van David ging er een vreselijke beving door bergen en dalen. Alle vossen, hazen en marters die er maar waren, sprongen tevoorschijn, de een onder een steen vandaan, de ander uit de struiken, en stoven alle kanten op.

David zei: 'Kijk nu toch hoe mijn geitjes proberen te ontsnappen!' Hij rende achter de dieren aan en ving ze allemaal, de een onder een steen vandaan, de ander uit de struiken. Hij ving ze, bracht ze bij elkaar en mengde ze onder de lammeren. Want het is haast niet te geloven, maar Davids lammetjes waren al grazende weer allemaal bij de grot teruggekomen. David dreef ze allemaal samen de grot in.

Ohan met de Stem kwam David eten brengen en zag dat zijn stalen schoenen kapot waren gegaan en zijn stalen herdersstaf versleten was.

'Jongen toch, David, hoe kan dat nu? Als ik elke dag een paar schoenen en een staf voor je moet laten maken, gaat je loon daaraan op. Wat houden wij er dan nog aan over?'

David klaagde: 'Och, oom, ik heb vandaag zoveel rondgerend dat ik geen schoenen meer aan mijn voeten heb. Morgen wil ik geen lammetjes meer hoeden.'

'Wat is er, David? Is lammeren hoeden geen fijn werk?'

'Het is wel fijn werk, oom, de zon is mijn getuige, het is fijn werk. Deze rode lammetjes en zwarte geitjes zijn heel rustig en heel verstandig. Daarmee kan ik prima overweg. Maar die gevlekte, en die met de lange staarten, en die met de puntoren hebben het mij heel moeilijk gemaakt. Ze gingen er steeds vandoor, de hele dag, ze wisten van geen ophouden.'

Ohan met de Stem zei: 'Wat zeg je, David? Hoe kom je erbij dat wij geitjes met lange staarten en puntoren zouden hebben?'

'Natuurlijk hebben wij die, oom, gevlekte, puntorige, wolstaartige geitjes zijn er ook bij, heel veel.'

;De stem van Ohan met de Stem klonk over bergen en door dalen; rollend als de donder bereikte hij ook Davids oor. David zat vastgebonden in de kuil van veertig meter diep, omwikkeld met een net van ijzeren kettingen. 'Wel heb ik ooit,' zei hij, 'dat is de stem van mijn oom.' Zo sprak hij bij zichzelf, en toen riep hij terug:

'Brood en wijn, levende Heer!
Verheven Vrouwe van Maroetha!
Ik roep je aan, o Oorlogskruis
dat ik op mijn rechterarm draag!'

Nadat hij zo geroepen had, begon hij te wringen totdat de kettingen knapten. Hij sprong uit de kuil, ging voor Misra Melik staan en zei: 'Hé, Misra Melik! Wat zeg je nu, gaan we bij dageraad als broeders tegen elkaar vechten of niet?'

Misra Melik kon van de schrik geen woord meer uitbrengen. Hij bleef zo ver mogelijk bij David vandaan. David stapte de tent uit, keek de ene kant op, keek de andere kant op, maar zag Veulen Jalali nergens.

David rende de Tsovasarberg op om zijn paard te gaan zoeken. Toen Ohan met de Stem hem zag aankomen, riep hij hem al van verre toe: 'Kom, David! Domoor die je bent, kom hier! Veulen Jalali is hier!'

David liep naar zijn oom toe, kuste hem de hand en bedankte hem. Maar Veulen Jalali was boos en wilde niet bij hem komen. David bleef van een afstand bidden en smeken, tot het paard eindelijk toegaf en hem dichterbij liet komen. David besteeg Veulen Jalali en zei: 'Het is goed, oom. Ga jij nu maar weer terug naar Sassoen, dan ga ik vechten.'

David reed op zijn paard naar de Zoete Bron, schoot daar een wild schaap dat hij roosterde en opat, dronk toen van het water en ging op de grond liggen om te slapen tot het weer dag werd.

Bij het aanbreken van de dag reed hij naar Misra Melik, liet zijn paard steigeren voor zijn tent en riep naar hem: 'Sta op, Melik! Je hebt me al een keer voor de gek gehouden en in een kuil gegooid. Wat ben je ditmaal van plan?'

De stem van David deed de aarde beven, uit Veulen Jalali's neusgaten schoten vlammen en Sabel Bliksemschicht schitterde in de zon als vuur.

Misra Melik kwam zijn tent uit en zei: 'David, kom, laten we liever vrede sluiten. Kom maar, dan zal ik jou schatting betalen, ik zal mij aan jou onderwerpen. Laten we liever niet vechten.'

David zei: 'Vrede sluiten? Geen sprake van! Onze strijd is geen spelletje! Wij moeten vechten!'

Misra Melik zag in dat hij geen andere keuze had en vroeg: 'David, zullen we elkaar tegelijkertijd aanvallen, of elkaar om de beurt een slag toebrengen?'

David antwoordde: 'Hoe je maar wilt: tegelijk of om de beurt.'

'Laten we dan om beurten elkaar een slag toebrengen,' zei Misra Melik.

'Dan doen we het om de beurt.'

'David... zal ik als eerste slaan, of wil jij eerst?'

'Ga jij maar eerst, Melik,' antwoordde David. 'Jij mag eerst driemaal slaan. Ik ben tenslotte maar een wees, om mij zal niemand treuren. Jij hebt een vrouw, en een moeder, en een zus, dus als ik, met Gods zegen, jou dood, zullen

zij allemaal om je huilen. Jij bent mijn grote broer, jij bent eerder geboren dan ik, dus moet jij ook de eerste klap geven.'

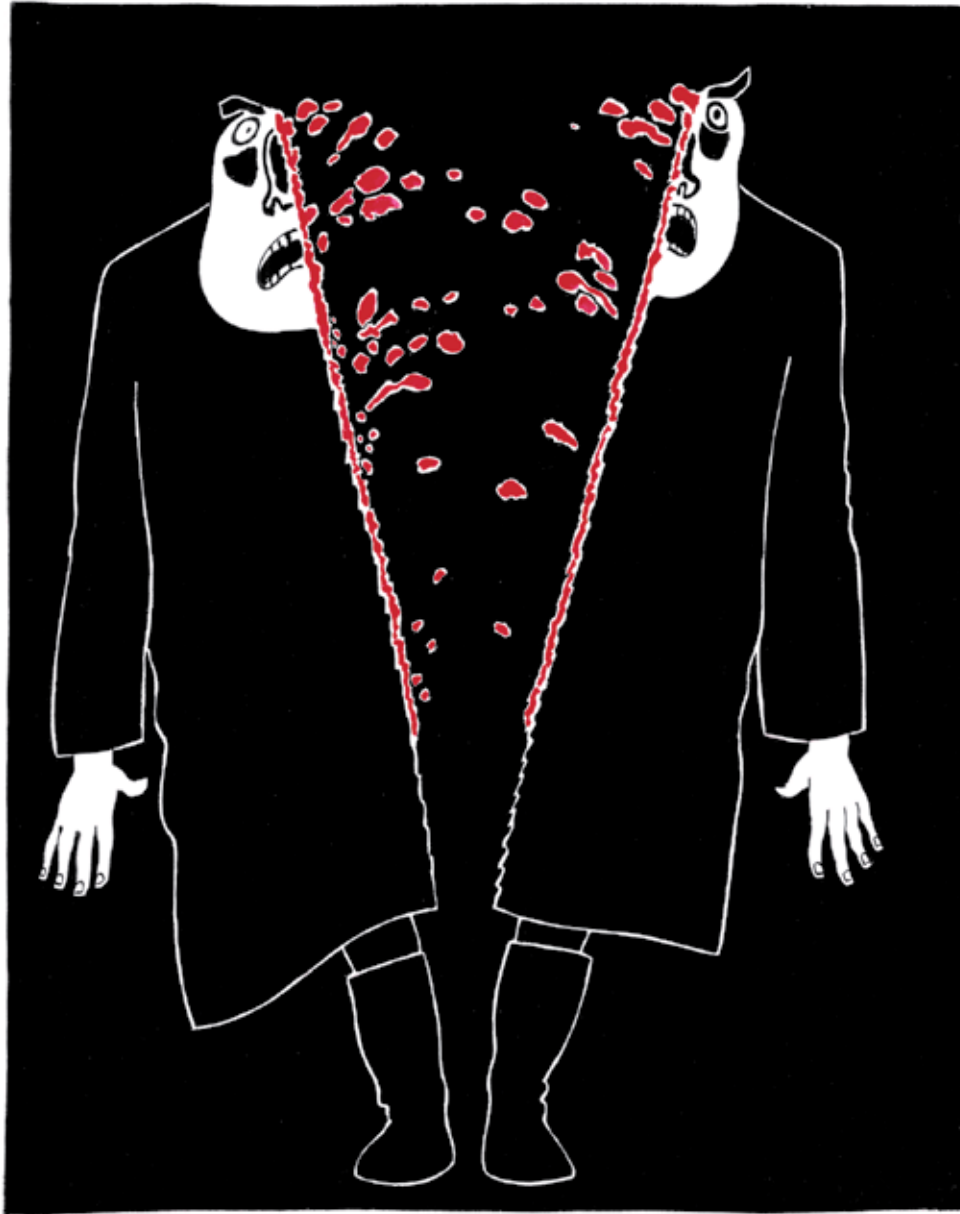
David ging midden op de vlakte van Lera staan. Misra Melik pakte zijn knots van zestig poed, besteeg zijn Zesbenige Paard met de Zwarte Dijen, reed tot aan de brug over de Batmanrivier, nam vanaf daar een aanloop en sloeg toe... bamm!!!

De aarde spleet open, een stofwolk steeg op tot hoog in de lucht, zodat de zon niet meer te zien was.

Misra Melik zei: 'Uit stof was David geboren, tot stof is hij weergekeerd.'

Het is wel zonde: wij hebben hem opgenomen en voor hem gezorgd, en nu hebben wij hem met één klap gedood.'

je gespeeld toen jij nog klein was? Bespaar hem deze klap omwille van mij!
David liet zijn sabel zakken, gaf haar een kus en zei: 'Zusje, deze slag bespaar ik hem omwille van jou. Nu heb ik nog één slag over, zoals er slechts één God is.'

David reed weer op zijn paard tot aan Tsovasar, nam weer een aanloop en kwam aanrijden terwijl hij Sabel Bliksemschicht tot in de wolken hief, en hij kwam en kwam en kwam...

Vrouwe Ismil beval de meisjes die bij haar waren: 'Sta op, blaas op de schalmey, sla op de trommels! Sta op, pak je zakdoek en zwaai ermee, zwaai er sierlijk mee, zodat David naar jullie kijkt; hij is een huwbare jongeman, hij zal door jullie afgeleid worden en zo zal zijn klap minder hard aankomen en zal hij Melik niet kunnen doden.'

De meisjes uit Misr stonden op, bliezen op hun schalmey, sloegen op hun trommels en dansten, dansten sierlijk... David zei bij zichzelf: 'Dat doen ze allemaal voor mij, zodat ik afgeleid word en niet hard kan toeslaan...'

Zo sprak hij in zichzelf en vervolgens riep hij:

'Brood en wijn, levende Heer,
Verheven Moeder Gods van Maroetha,
Oorlogskruis op mijn rechterarm...'

Zodra hij dat geroepen had, sloeg hij toe. Hij doorkliefde de veertig molenstenen, hij doorkliefde de veertig buffelhuiden, hij doorkliefde Misra Melik van zijn hoofd tot aan zijn voeten, en zijn sabel schoot nog zeven meter door, recht de rotsbodem in.

Misra Melik schreeuwde vanuit de kuil: 'David, hier ben ik! Sla nog eens!'

David zei: 'Nee, een moedig man slaat slechts eenmaal, niet tweemaal.

Ik weet dat je daar bent. Doe mij eens een plezier: beweeg eens, zodat we kunnen zien dat je daar bent...'

Misra Melik bewoog. Zijn ene helft viel naar links, zijn andere helft viel naar rechts.

Misra Melik was dood.

Ze maakten de opening van de kuil vrij en haalden de twee stukken lijk naar buiten.

David zei: 'Vrouwe Ismil, een helft van Melik is van mijn vader. Die helft neem ik mee om hem te begraven. De andere helft is van jou; die mag jij begraven.'

Misra Meliks moeder en zuster gingen naast hun overledene zitten en begonnen te huilen; zij weeklaagden, krabden hun gezicht kapot en plengden hete tranen, totdat vrouwe Ismil ten slotte haar ogen droogde en zei: 'David, jij hebt Misra Melik gedood... Maar jij bent toch ook mijn zoon? Kom mee, neem zijn vrouw over, en dan zal zowel het koninkrijk van Misr als Sasoen jou toebehoren.'

De muzikanten sloegen nog harder op hun tamboerijnen en trommels. De hoofdbewaker die toezicht moest houden op Mehèr, zei: 'Mehèr, neem mij niet kwalijk, maar hoe kun jij nu de stem van een familielid van je horen? Jouw familie is hier eenentwintig dagreizen vandaan.'

Ohan met de Stem riep opnieuw. 'Hé daar, jongen, Mehèr, Mehèr, Mehèr, héééé!...'

'Hou op met jullie tamboerijnen en trommels,' gebod Mehèr, 'ik hoor de stem van iemand van mijn familie.'

Ik heb een stem gehoord, een geliefde stem,
Kwam hij uit het oosten of uit het westen?
Mijn oom roept mij, ik voeg me bij hem.
Kwam hij uit het noorden of uit het zuiden?'

De muzikanten van Kapoetkogh gingen nog harder tekeer op hun tamboerijnen en trommels. De hoofdbewaker zei: 'Mehèr, kom op, hoe zou je oom je kunnen roepen? Je hoort daar buiten kinderen die naar elkaar roepen. Ga jij maar verder feestvieren.'

Ohan met de Stem riep nogmaals:

'Hé daar, jongen, Mehèr, Mehèr, Mehèr!...
Vanuit het oosten roep ik je toe,
vanuit het westen roep ik je toe,
vanuit het zuiden en het noorden!
Sultan Zmushkik heeft je vader gedood,
ons huis vernietigd, gestolen ons brood.
Je vaders dood is ongewroken gebleven.
Kom toch, om wraak voor je vader te nemen.
Van het volk van Sassoën ben jij alleen over.
Kom toch naar buiten, Mehèr, Mehèr, héééé!...'

Van alle kanten kwamen de inwoners van Kapoetkogh aanlopen. Zij gingen hun beklag doen bij Watsjo-Mardzjo: 'Lang leve de koning! Wat heb je nu toch over ons afgeroepen? Waarom geef je die stijfkoppige wees niet mee aan de Sassoëners, zodat Ohan met de Stem ophoudt met schreeuwen?! Alle zwangere vrouwen die er in onze stad waren, hebben hun kind verloren. Onze koeien en buffels hebben hun kalveren verloren, onze paarden hebben hun veulens verloren, en alle oude mannen en vrouwen zijn gestorven.' Ohan met de Stem zei: 'Of jullie nu klagen of niet, ik zal toch echt nog een keer moeten schreeuwen. Hé daar, jongen, Mehèr, Mehèr, Mehèr, héééé!...'

'Bij God, dat is de stem van een familielid van mij,' zei Mehèr en hij sprong op. Hij pakte de tamboerijnspeler op en smet hem op het hoofd van de trommelaar, zodat hij hen in één klap allebei doodde. Diegenen van zijn